

вой мысли: в 5 т. – Т. 3: Европа. Америка: XVII–XX в. / рук. науч. проекта Г. Ю. Семигин. – М.: Мысль, 1999. – С. 739–743. **14.** Берман Г. Дж. Вера и закон: примерение права и религии / Берман Г. Дж. – М.: Моск. школа полит. исследований, 2008; *Берман Г. Дж.* Западная традиция права: эпоха формирования / Берман Г. Дж. – М.: Изд-во МГУ; ИНФРА-М-НОРМА, 1998. **15.** Тилле А. А. Сравнительный метод в юридических науках / А. А. Тилле, Г. В. Швеков. – М., 1973. – С. 19. **16.** Тихомиров Ю. А. Курс сравнительного правоведения / Тихомиров Ю. А. – М.: НОРМА, 1996. – С. 40–44. **17.** Саидов А. Х. О предмете сравнительного правоведения / А. Х. Саидов // Общественные науки в Узбекистане. – 1985. – № 8. – С. 33. **18.** Марченко М. Н. Цит. работа. – С. 24–25. **19.** Тихомиров А. Д. Юридическая компаративистика: философские, теоретические и методологические проблемы / Тихомиров А. Д. – К.: Знання, 2005. – С. 262–270. **20.** Там же. – С. 274–275. **21.** Цвайгерт К. Введение в сравнительное правоведение в сфере частного права / К. Цвайгерт, Х. Кетц: в 2-х т. – Т. I: Основы. – М.: Междунар. отношения, 2000. – С. 11–13. **22.** Марченко М. Н. Курс сравнительного правоведения / Марченко М. Н. – М.: Городец-издат, 2002. **23.** Давид Р. Основные правовые системы современности / Р. Давид, К. Жоффре-Спинози. – М.: Междунар. отношения, 1999. – С. 9. **24.** Там же. – С. 18. **25.** Леже Р. Великие правовые системы современности: сравнительно-правовой подход / Леже. – М.: Волтерс Клувер, 2009. – С. 2. **26.** Дамирли М. А. Сравнительное правоведение в поисках собственной идентичности: открытая лекция / Дамирли М. А. – Киев-Львов: ЗУКУ, 2012. – С. 3. **27.** Там же. **28.** Саидов А. Х. Сравнительное правоведение (основные правовые системы современности): учебник / Саидов А. Х. – 2-е изд. – М.: Юристъ, 2000. – С. 29. **29.** Там же. – С. 30. **30.** Марченко М. Н. Цит. работа. – С. 35–36. **31.** Саїдов А. Х. Порівняльне правознавство та закономірності розвитку права в умовах глобалізації / А. Х. Саїдов // Порівняльне правознавство. – 2012. – № 1–2. – С. 768. **32.** Лисенко О. Предмет порівняльного правознавства / О. Лисенко // Право України. – 2008. – № 3. – С. 57. **33.** Марченко М. Н. Цит. работа. – С. 44. **34.** Майклз Р. Функціональний метод порівняльного права / Р. Майклз // Порівняльне правознавство. – 2012. – № 1–2. – С. 219.

УДК 340.1;321.01

О. В. ЗИНЧЕНКО

УНІВЕРСАЛІЗМ ЮРИДИЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ В КОНТЕКСТІ ЇХ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ЗАСТОСУВАННЯ

Досліджується юридична конструкція як універсальна правова величина, універсальність котрої полягає в ідеальній можливості спостерігати, фіксувати й осмислювати правові явища крізь призму її багатоманітності. Автор робить висновок, що належна оцінка юридичної конструкції може бути сформована лише на підставі її здатності бути відповідною формою для адекватного відтворення всіх властивостей правових явищ та їх взаємної узгодженості.

Ключові слова: юридична конструкція, право, правові явища, юридичне конструювання.

Зинченко О. В. Универсализм юридических конструкций в контексте их функционального применения

Исследуется юридическая конструкция как универсальная правовая величина, уни-

---

© ЗИНЧЕНКО Ольга Володимирівна – кандидат юридичних наук, доцент Київського університету туризму, економіки і права

версализм которой состоит в идеальной возможности наблюдать, фиксировать и осмысливать правовые явления сквозь призму ее многоликости. Автор делает вывод, что надлежащая оценка юридической конструкции может быть сформирована лишь на основании ее способности быть соответствующей формой для адекватного воспроизведения всех качеств правовых явлений и их взаимной слаженности.

Ключевые слова: юридическая конструкция, право, правовые явления, юридическое конструирование.

Zinchenko Olga. Universalism of juridical constructions in their functional application

The article analyses the juridical construction as universal legal notion, universalism of which is in perfect possibility to observe, to fix and to comprehend legal phenomena through its diversity.

The author concludes, that proper estimation of the juridical construction may be formed on the basis of its quality to be the proper form for adequate reproduction of all legal phenomena's property and mutual congruence.

Key words: juridical construction, law, legal phenomena, juridical designing.

Суспільно-правова перспектива юридичних конструкцій, як комунікаційного засобу правового середовища та провідного напрямку у формуванні теоретичної і практичної юриспруденції, проявляється в їхньому бездоганному схематичному відтворенні життєвих ситуацій. Проте юридичні конструкції не є простою, «безбарвною» калькою навколишньої дійсності.

Варто звернути увагу, що відносно інтерпретації терміну (поняття) «юридична конструкція» в науковій літературі існують різноманітні думки, і, насамперед, це стосується питання, чи має означене поняття самостійний, притаманний юридичним поняттям зміст, чи його варто розглядати суто як технічний термін, що використовують для визначення різноманітних за своєю природою юридичних явищ, і який не потребує спеціальних роз'яснень. Окрім того, загальновідомо, що в практичних дослідженнях термін «юридична конструкція» та всі похідні від нього застосовуються, як правило, незалежно від галузевого спрямування та характеру проблематики. Спроба відповісти на це питання якомога переконливіше та об'єктивніше вбачається особливо важливою з огляду відсутності загалом серед дослідників єдиної думки щодо логічної природи та логічної специфіки юридичних понять¹. Відповідь на поставлене загальнотеоретичне і практичне запитання має особливий сенс з огляду, що термінологія є центром науки, а термін як такий слід розглядати як ідеальний засіб структуризації наукових знань².

Так, Д. Є. Пономарьов констатує, що при співставленні робіт загально-теоретичного і практичного характеру виявляється, що значення, котре вміщує термін «юридична конструкція» в двох наведених сферах правознавства, не співпадає, і зазвичай є дуже суперечливим. Крім того, на думку дослідника, спільним для прикладних робіт є спосіб розуміння юридичних конструкцій, котрий знаходить вияв у трьох взаємопов'язаних аспектах застосування означеного терміну, а саме: генетичному, функціональному та структурному³. Зважаючи на зазначене, на думку автора, значення тер-

міну «юридична конструкція» може вбачатися з контексту його застосування, й як наслідок, – слугувати початковим етапом у процесі аналізу та розуміння означеного правового феномену. Д. П. Горський підкреслює, що контекстуальний термінологічний аналіз, пояснюючи певні явища, слугує первинною ланкою для висвітлення і розуміння абстракцій⁴.

Звертаючись, зокрема, до прикладних досліджень, варто відзначити, що К. В. Шундіков відмічає про необхідність і перспективність розробки наукового спрямування, котре можна визначити як «інструментальний підхід до теорії права». У загальному вигляді це означає, що юридична конструкція повинна розглядатися як деякий спеціально створений штучний засіб для вирішення певних завдань, як інструмент, котрий цілеспрямовано створений з метою впорядкування, структурування, організації суспільних відносин⁵.

Варто відзначити, що проблеми й майбутні можливості практичного застосування поняття «юридична конструкція» у процесі визначення основних проблем теорії права залежать від здатності тієї чи іншої групи правових норм бути належно організованими на основі певних юридичних конструкцій, котрі відображають, відтворюють їх логічний і функціональний зв'язок, та слугують основним показником юридичних властивостей досліджуваної групи норм та системності регулювання.

Зважаючи на той факт, що існуючі підходи до питань, пов'язаних з правовою регламентацією суспільних відносин, відрізняються все більшою спрямованістю до їх удосконалення, оптимізації й раціоналізації, розуміння змісту юридичних конструкцій, як засобу регулятивного впливу на право, стає можливим через бачення їхньої структури як цілісної логіко-сміслової системи, в якій коректно згруповано й логічно впорядковано взаємозв'язані елементи. Продовжуючи викладену думку, слід звернути увагу, що для сьогоденних наукових пошуків, скерованих у напрямку висвітлення і розуміння сутності юридичних конструкцій, як правило, актуальним є відступ від суто технічного сприйняття юридичних конструкцій. У такий спосіб відношення до юридичних конструкцій як до органічного елементу особистого змісту права, в якому конденсувався ідейний дух права, домінує над відношенням до права як до форми, не маючої власного змісту. Це, в свою чергу, означає, що між правовим явищем, його змістом і змодельованою юридичною конструкцією повинен забезпечуватися органічний, природний зв'язок. Іншими словами, конструкція має повністю гармонізувати, корелюватися з явищем, співвідноситися і кореспондуватися з ним, як форма співвідноситься з відповідним їй змістом. Насправді ж, правове явище, безсумнівно, є більш «чуттєво-насиченим», ніж юридична конструкція. Проте, через юридичну конструкцію правове явище передає про себе все те, що дозволяє нам його зрозуміти, і в такий спосіб отримати нові, додаткові знання про нього. Юридична конструкція не вичерпує всю глибинність правового явища: юридична конструкція в силу об'єктивних обставин не в змозі вичерпати

всієї внутрішньої глибини, сенсуальності правового явища, але саме юридична конструкція надає нам можливість «зануритися у ці глибини», оскільки, фігурально кажучи, є «скарбником юриспруденції», повноцінною моделлю правового явища та умовною логіко-теоретичною формою його виявлення.

Науковець М. Л. Давидова зазначає, що присутність практичного призначення в юридичній конструкції дозволяє відрізнити конструкцію від правової ідеї, котра може передувати формуванню юридичної конструкції, але оперує максимально узагальненими образами, не прийнятними в силу цього застосуванню в практичній діяльності. Крім того, у порівнянні з ідеєю, юридична конструкція є у значно меншій мірі абстрактною, ніж ідея, більш конкретною та структурованою. Якщо ідея оперує максимально узагальненими образами правових явищ, то юридична конструкція моделює ці явища, створює їх конкретні образи, котрі є прийнятними для практичного застосування. Ідея в цьому сенсі може передувати формуванню юридичної конструкції, однак, на відміну від неї, є лише засобом розвитку правової науки, а не загальним техніко-юридичним засобом⁶.

Домінування доктринального аспекту в юридичній конструкції надає можливість провести певну межу між нею та нормативними засобами юридичної техніки, зокрема, правовим принципом і аксіомою. Їх практична значимість значною мірою обумовлена фактом і якістю їх нормативного закріплення: найважливіший правовий принцип чи аксіома, що уособлює загальноприйняту моральну цінність, сформовані в теорії, але не закріплені в позитивному праві, багато в чому втрачають своє практичне значення. Що стосується конструкції, то її ефективність практично не пов'язана з фактом її нормативного закріплення. Аксіоми і принципи є, таким чином, не засобами пізнання й не засобами ідеального конструювання права, а його нормативними компонентами⁷. Зважаючи на зазначене, слід підкреслити, що викладене дозволяє нам розглядати аксіоми і принципи серед інших нормативно-правових приписів в якості нормативних засобів юридичної техніки, на відміну від юридичних конструкцій, що віднесені науковою спільнотою до доктринальних засобів.

Варто відмітити, що юридичні конструкції передують правовим принципам, аксіомам та іншим нормативним явищам. При цьому в декотрих випадках юридична конструкція слугує лише засобом зв'язку нормативних розпоряджень, – кількох, змістовно поєднаних між собою нормативно-правових приписів. Але, приміром, коли окремих нормативно-правових приписів уособлює цілісне правове явище, наділене власним регулятивним механізмом, то означений припис логічно вважати самостійною юридичною конструкцією. Варто припустити, що такі значимі нормативні регулятори, як правові принципи і аксіоми, вочевидь і втілюють у собі цілісні юридичні конструкції⁸.

Враховуючи загальний характер юридичних конструкцій як засобів юридичної техніки, вбачається цілком прийнятним відмежовувати їх від засобів більш вузького, спеціального призначення. Так, аналогія права й

аналогія закону, як засоби правозастосовної техніки, є окремим, особливим випадком застосування прийому юридичного конструювання. При цьому, у разі відсутності встановленого в нормативному порядку необхідного правила, суб'єкт, який в силу обставин застосовує право, зобов'язаний самостійно змоделювати його. Ця діяльність спрямовує саме до наукового теоретичного рівня існування права, до юридичних конструкцій, що базуються в основі конкретного нормативного акта чи галузі права⁹.

А. О. Дутко, у процесі дослідження юридичних конструкцій та їх застосування в законотворчій практиці України, вважає, що у комплексі елементів законотворчої техніки використання юридичних конструкцій при створенні законів передує і зумовлює подальше застосування інших засобів і прийомів – юридичної класифікації, юридичної термінології, законодавчих дефініцій, нормотворчої графіки тощо¹⁰.

Подібним чином дія конструкції проявляється при використанні правотворчих (наприклад, способи текстуального викладу правової норми), інтерпретаційних (систематичне тлумачення), правозастосовних (застосування права по аналогії) й інших засобів юридичної техніки. При цьому виключно суто юридична конструкція зберігає свою дію в рамках і правотворчості, і тлумачення права, і правозастосування, а також в інших сферах юридичної діяльності¹¹. На підставі наведених об'єктивних фактів юридичну конструкцію, на відміну від інших засобів юридичної техніки, цілком обгрунтовано слід вважати спеціально-юридичним засобом дослідження права. Оскільки дієвість юридичної конструкції не обмежується суто однією сферою правової діяльності, це означає, що даний факт є очевидним свідченням її універсальності. Тобто, функціонування юридичних конструкцій у правотворчій і правозастосовній площинах, у сфері тлумачення права, у правовій науковій доктрині, – є переконливим підтвердженням їх універсального характеру та різноманітності їх практичного призначення й функціонального спрямування. Універсалізм юридичної конструкції полягає в ідеальній можливості спостерігати, фіксувати й осмислювати правові явища крізь призму її багатоманітності. Окреслене надає право розглядати юридичну конструкцію не тільки як загальний засіб юридичної техніки, а й як форму об'єктивного і «всебічного» відображення соціально-практичної дійсності, насиченої поточними суспільними процесами, важливими соціальними темами, та особливостями конкретно взятої життєвої ситуації.

Звертаючись до основоположних досліджень проблематики юридичних конструкцій, видається прийнятним акцентувати увагу на працях М. М. Коркунова, котрий зазначає про юридичну конструкцію як про прийом наукового опрацювання права, сутність якої полягає в репрезентації об'єкта наукового пізнання. Оцінка конструкції, наголошує вчений, повинна бути обумовлена виключно її здатністю слугувати прийнятною формою для наглядного і точного відтворення всіх властивостей правових явищ та їх взаємного співвідношення. Придатність встановленого прийому юри-

дичної конструкції найкраще доводиться її успішним застосуванням у практичній діяльності¹².

Варто відмітити, зокрема, що ідейний зміст позиції М. М. Коркунова щодо виокремлення юридичної конструкції в якості типового прийому наукового дослідження, загального для всіх позитивних наук, вирізняється особливою системою доказів та концептуальністю результату дослідження¹³. Крім того, розробка ним теоретичного поняття юридичної конструкції та науково-теоретичне обґрунтування її універсальності розширює рамки функціональних можливостей означеного феномену.

Юридична конструкція спроможна істотно відтворити внутрішнє взаємне розміщення і взаємозв'язок складових частин правового явища, а не просто окремі його властивості. Тому змодельовані суспільні відносини постають як складні явища, що мають певну елементно-структурну і системно-структурну будову. На думку М. Л. Давидової, відсутність універсальних структурних елементів самої конструкції (за аналогією з гіпотезою і диспозицією правової норми) не перешкоджає виявленню структури явищ, які вона відображає¹⁴.

У ході проведення дослідження специфіки юридичної конструкції, визначаючи її як системно-структурну побудову і досконалу ідеальну модель, що створена в результаті абстракції, слід відзначити про здатність юридичної конструкції виступати особливою процедурою юридичного мислення. Звертаючись, приміром, до мовних і нормативних засобів юридичної техніки, слід відмітити, що, на відміну від них, юридична конструкція існує насамперед як мислений образ відповідних правових явищ. Це, в свою чергу, вказує на таку властивість юридичної конструкції, як наявність у ній теоретичного наукового характеру.

Абстрагування, як теоретичне узагальнення, спроможне відобразити основні закономірності досліджуваних явищ, вивчити їх, а також зробити логічне прогнозування нових, невідомих закономірностей. Крім того, використання юридичних конструкцій як у теоретичній, так і у практичній сфері правового поля має доцільний, раціональний смисл, оскільки вони максимально виражають об'єктивну правову реальність та забезпечують необхідну юридичну досконалість. Порівнюючи юридичні конструкції з іншими, подібними до них, правовими явищами та науковими категоріями, слід звернути увагу на найсуттєвішу властивість даного феномену. Такою характерною властивістю, насамперед, є складна системно-структурна побудова юридичної конструкції і тих правовідносин, які вона відображає. Як попередньо відмічалось, юридичну конструкцію відокремлюють від елементарних правових феноменів (нормативно-правових приписів) та від правових понять, оскільки на противагу їм юридична конструкція завжди забезпечує органічний зв'язок між нею і явищем, і розкриває внутрішню елементно-структурну організацію явища.

Формування юридичних конструкцій має на меті пошук прийнятного універсального засобу, котрий може слугувати одночасно способом розуміння і способом відображення, зокрема, в нормі права, складної, багато-

вимірної правової реальності, оскільки «як і будь-яка модель, юридична конструкція є спрощеним відтворенням суспільних відносин, що врегульовані правом»¹⁵. Таким чином, юридичні конструкції, на переконання автора, варто вважати максимально наближеною формою відображення об'єктивної дійсності, процес створення яких висуває на перший план необхідність віднайти універсальну і водночас якісно повноцінну модель відтворення явищ зовнішнього світу.

Юридична конструкція, виступаючи моделлю певного правового феномену, завжди є спрощеним, відтвореним та стійким його образом. Тому, у процесі створення цього образу, його творець налаштований максимально точно, адекватно відтворити існуючі в реальності елементи правового явища, привести їх в стан цілковитої відповідності та злагодженості. На думку автора, юридична конструкція, як теоретична модель, створює максимальне наближення, «дотик» до ситуації, гранично фіксує та відтворює її з дотриманням інформативно-логічної послідовності у процесі. Проте, за «навмисною простою» юридичної конструкції насправді криються фактично всі нюанси реального правового явища, – простотою, яка насправді обертається неабиякою складністю. Зважаючи на зазначене вище, слід констатувати, що належна оцінка юридичної конструкції може бути сформована лише на підставі її здатності відповідати певним вимогам, а саме, – бути відповідною формою для адекватного відтворення всіх властивостей правових явищ та їх взаємної узгодженості.

Отже, видається логічним резюмувати, що юридична конструкція є запорукою повноцінного правового розвитку, його поступової еволюції у бік юриспруденції, котра відповідає вимогам правової досконалості та якості.

1. *Ольшанский А. Г.* Проблемы формализации правовых норм / А. Г. Ольшанский // Советское государство и право. – 1974. – № 2. – С. 4–6. 2. *Хижняк С. П.* Правовая терминология и проблемы ее упорядочения / С. П. Хижняк // Правоведение. – 1990. – № 6. – С. 67–71. 3. *Пономарев Д. Е.* Генезис и сущность юридической конструкции : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Пономарев Д. Е. – Екатеринбург, 2005. – С. 14–15. 4. *Горский Д. П.* Проблемы общей методологии науки и диалектической логики / Горский Д. П. – М.: Мысль, 1966. – С. 163. 5. *Шундинов К. В.* Инструментальная теория права – перспективное направление научного исследования / К. В. Шундинов // Правоведение. – 2002. – № 2. – С. 16–23. 6. *Давыдова М. Л.* Юридическая техника: проблемы теории и методологии / М. Л. Давыдова; [гл. ред. А. В. Шестакова]. – Волгоград: Изд-во ВолГУ, 2009. – С. 161. 7. Там же. – С. 162. 8. Там же. – С. 163. 9. Там же. – С. 163. 10. *Дутко А. О.* Юридичні конструкції та їх використання в законотворчій практиці України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / А. О. Дутко. – Львів, 2010. – С. 9. 11. *Давыдова М. Л.* Цит. работа. – С. 162–163. 12. *Хропанюк В. Н.* Теория государства и права. Хрестоматия : [учеб. пособие] / Хропанюк В. Н. – М.: Интерстиль, 1998. – С. 696–698. 13. *Воротников А. А.* Теоретические воззрения Н. М. Коркунова на право / А. А. Воротников // Правоведение. – 1996. – № 3. – С. 16–19. 14. *Давыдова М. Л.* Цит. работа. – С. 153. 15. *Черданцев А. Ф.* Юридические конструкции, их роль в науке и практике / А. Ф. Черданцев // Известия высших учебных заведений: Правоведение. – 1972. – № 3. – С. 13.